

ДО ПИТАННЯ ПРО ВІРОЛОМСТВО У ПОВІТРЯНІЙ ВІЙНІ

Із давніх-давен ведення бойових дій здійснювалось з певними неписаними правилами (звичаями війни), на які ворогуючі сторони зголошувалися в силу добровільного бажання. Одним із прикладів порушень таких звичаїв війни було віроломство – порушення обіцянки, присяги, підступність, зрадництво [1, с. 189].

Вказівки на потребу уникнення віроломства містяться ще у «Мистецтві війни» Сунь Цзи: «Якщо у битві ... захоплять десять чи більше колісниць, роздай їх ... тим, хто перший їх захопив, та зміни на них прапори...» [2]. У Законах Ману стверджувалось: «У битві не слід уражати ворогів віроломною зброєю – ані зубчатою, ані отруєною, ані розпеченою на вогні... Не слід вбивати того, хто опинився на землі (якщо сам на колісниці), ні того, хто стоїть, склавши руки (із проханням про помилування)... ні беззбройного... ні важкопораненого...» [3]. Водночас звичаї війни допускали застосування воєнних хитрощів, тобто введення противника в оману. Так, бойовий корабель міг наблизитись для нападу на ворога під чужим або нейтральним прапором, але перед початком бойових дій мав спустити його та підняти власний (інакше напад вважали піратським).

Під час Громадянської війни у США 1861-1865 років професор Колумбійського університету Франц Лібер на доручення президента Авраама Лінкольна підготував «Загальний наказ № 100» від 24 квітня 1863 року, або «Інструкцію командуванню польових військ Сполучених Штатів». Відомий сьогодні як Кодекс Лібера, цей документ серед іншого передбачав, що:

– «використання ворожого прапора... чи іншої емблеми з метою обману противника у бою є актом віроломства...» (ст. 65);

– «...воєнне право дозволяє застосовувати навіть смертну кару за приховані або підступні спроби заподіяти шкоду ворогові, оскільки вони надто небезпечні і від них надто складно захиститись» (ст. 101) [4].

Заборона віроломства як способу ведення бойових дій була закріплена на міжнародному рівні у Гаазькій конвенції про закони та звичаї сухопутної війни від 18 жовтня 1907 року. Згідно її ст. 23 заборонялося зрадницьким чином вбивати або завдавати поранень особам, належним до населення чи військ супротивника, вбивати

або завдавати поранень ворогові, який, склавши зброю або не маючи більше засобів захищатись, безумовно здався, неналежно використовувати прапор перемир'я, або національний прапор чи знаки розрізнення або форму ворога [5].

Приблизно у той самий час воєнні дії, окрім суходолу та водного простору, дістались і повітря. Усвідомлюючи марність спроб обмежити повітроплавання, провідні держави світу зосередились на унормуванні застосування літальних апаратів з воєнною метою, у тому числі і на визначенні певних заборон. На превеликий жаль, слід констатувати, що це завдання не вирішене і сьогодні.

Як тільки літальні апарати з'явилися над полем бою, їх спочатку приймали за ворожі піддавали обстрілу і чужі, і свої наземні війська. Для уникнення цього, а також для визначення статусу членів екіпажа літального апарата як комбатантів (згідно ст. 1 Гаазької конвенції про закони та звичаї сухопутної війни) були запроваджені розпізнавальні знаки. Це фактично прирівняло авіаторів до моряків у розумінні використання власного прапора. Проте літальний апарат в силу своєї специфіки (конструкція, особливості застосування) практично не здатний змінити ці знаки під час польоту (зокрема, перед нападом на ворога). Утім, зазначене не стосується гелікоптерів, які доволі легко можуть подолати певну ділянку зайнятої противником місцевості під ворожими (або нейтральними) розпізнавальними знаками, а потім завдати нападу. Вірогідність цього тільки збільшує загрозу для цивільних, нейтральних чи санітарних повітряних суден: адже у майбутньому обманута сторона не буде зважати ні на які розпізнавальні знаки. Усе це тільки актуалізує потребу заборони віроломства у повітряній війні.

З огляду на викладене ми вважаємо, що до випадків віроломства у повітряній війні (у розумінні визначення, передбаченого ст.ст. 37 та 39 Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року [6]) слід віднести:

– симулювання літальним апаратом наміру капітулювати або наявності пошкоджень, що унеможливають подальше ведення бойових дій (шляхом гойдання крилами, подання світлових сигналів, повідомлення засобами зв'язку, випуску шасі та ін.), з метою наближення до противника для здійснення нападу;

– симулювання літальним апаратом належності до ворога, статусу цивільного, нейтрального, санітарного повітряного судна тощо (шляхом використання відповідних розпізнавальних знаків,

емблем, фарбування, сигналів) з метою наближення до противника для здійснення нападу.

На завершення варто зауважити, що заборона віроломства, як наголошує Міжнародний комітет Червоного Хреста, є міжнародно-правовим звичаєм, що підлягає застосуванню як в міжнародних, так і в неміжнародних збройних конфліктах [10, с. 224].

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. Київ: Перун, 2005. 1728 с.

2. Сунь Цзы. Искусство войны / пер. Конрада Н.И. URL: <http://www.e-reading-lib.com/bookreader.php/1025840/sun-czy-iskusstvo-voyny.html> (дата звернення: 30.09.2020).

3. Закони Ману / пер. Эльмановича С.Д., провер. и испр. Ильиным Г.Ф. URL: <http://www.e-reading-lib.com/bookreader.php/1013662/zakony-manu.html> (дата звернення: 30.09.2020).

4. Instructions for the Government of Armies of the United States in the Field (Lieber Code): dated April 24th, 1863. URL: <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/110> (дата звернення: 30.09.2020).

5. Convention on Laws and Customs of War on Land: adopted on October 18th, 1907. URL: http://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague04.asp (дата звернення: 30.09.2020).

6. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 30.09.2020).

7. Henckaerts, Jean-Marie, & Doswald-Beck, Louise. Customary International Humanitarian Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. 624 p.

УДК 341.4:343.58(043.2)

Майстро Д.М., аспірантка,
Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ТВАРИН АВІАЦІЙНИМ ТРАНСПОРТОМ

Наразі виникає гостра проблема щодо транспортування тварин безпечним шляхом. Хоча вітчизняне законодавство має низку нормативно-правових актів щодо правил та стандартів перевезення тварин, часто трапляються випадки, коли перевезення тварин авіаційним транспортом призводить до їхнього каліцтва чи загибелі під час перевезення. Одним із недавніх випадків, при яких